

феодалного васалітету була заснована саме на несенні військової служби в обмін на земельне володіння. Врешті, ця система спричинила появу абсолютно нового соціального прошарку – лицарства, яке відіграло значну політичну роль у війнах на європейському континенті, у хрестових походах на Близький Схід та у діяльності духовно-лицарських орденів.

Список використаних джерел:

1. Блок М. Феодальне суспільство. Київ, 2002. 528 с.
2. Висоцька Г.В. Духовно-лицарські ордени в середньовічній Європі. URL: <http://history.chdu.edu.ua/article/view/86204> (дата звернення: 08.02.2024)
3. Дюби Ж. Время соборов. Искусство и общество 980 – 1420 годов. М.: Ладомир, 2002. 379 с.
4. Ле Гофф Ж. Цивилизация средневекового Запада. М.: Прогресс-Академия, 1992. 376 с.
5. Печериця П. Царство небесне здобувається силою. URL: <https://lvivmedievalclub.wordpress.com/2021/02/16/павло-печериця-царство-небесне-здобу/> (дата звернення: 10.02.2024).
6. Пісня про мого Сіда. *Історія Західноєвропейського Середньовіччя. Хрестоматія*. К.: Либідь, 2005. С. 344 – 406.
7. Пісня про Роланда. *Історія Західноєвропейського Середньовіччя. Хрестоматія*. К.: Либідь, 2005. С. 290 – 343.

УДК 340.15

Михайло ВАСИЛЕНКО,

здобувач 3 курсу спеціальності 014 Середня освіта, спеціалізації 014.03

Історія Херсонського державного університету, м. Івано-Франківськ,

науковий керівник: Черемісін О., д.іст.н., професор

РЕФОРМА САМОВРЯДУВАННЯ 1892 РОКУ НА ПІВДНІ УКРАЇНИ В ДЕРЖАВНИЦЬКІЙ ТЕОРІЇ

Анотація. Актуальність проведеного дослідження визначається тим, що у 2014 році було прийнято Концепцію реформ місцевого

самоврядування та територіальної організації влади в Україні, наша держава розпочала свій шлях до децентралізації владних повноважень, де збільшилась роль органів місцевого самоврядування та підвищилась можливість самих громадян впливати на політичні процеси, що стосувалися їх безпосередньо. Наша наукова робота покликана досягнути минулий досвід розвитку самоврядування на прикладі реформи 1892 року на території міст Півдня України.

Ключові слова: Децентралізація, реформа, міське самоврядування, державницька теорія, муніципалітет.

Слід зазначити, що через повномасштабне вторгнення Росії в Україну наразі не можлива повноцінна наукова робота з залученням неопублікованих архівних даних, що безумовно є значною частиною наявної джерельної бази. Через окупацію міста Херсона та грабунок Державного архіву Херсонської області нам, на жаль, не доступний величезний масив архівних матеріалів. Тому працюючи над дослідженням, була звернута увага до опублікованої частини джерельних матеріалів. Опубліковані матеріали, у свою чергу, розподілялися на законодавчі та статистичні.

Законодавчі джерела – це юридичні документи, що визначають принципи створення, повноваження та організаційну структуру місцевого самоврядування. До них відносяться «Міське положення 11 червня 1892 року» та ін. [1, с. 430-456].

Друга група джерел – статистичні. Вони включають в себе значний обсяг статистичної та фактичної інформації щодо стану міських управлінь, економіки, даних про населення, а також про кількість та використання земельних ресурсів. які охоплюють різноманітні аспекти муніципальної діяльності та міського господарства.

Історіографія цього дослідження на теренах України має декілька періодів розвитку, зокрема перший період – це час до революції 1917 року. В

цей важкий період формуються основні теоретичні підходи до розуміння формування та функціонування системи самоврядування: самоврядна, до якого приклав руку А. Васильчиков та державна А. Градовського.

А. Градовський зазначав: «Поняття самоврядування є перш за все поняття політичне, яке визначається мірою участі суспільства не тільки в адміністративних справах місцевості, а і в загальнодержавному управлінні» [2, с. 258]. Самоврядування, на його думку, мало забезпечувати державу від нестабільності.

Другий етап пов'язаний з радянським періодом у історії вітчизняної науки.

Про розвиток та функціонування органів самоврядування у Російській імперії відгукувались здебільшого негативно, критикуючи думську систему.

У період 1950-1980 рр. ХХ ст. проводились дослідження як історії півдня України, так і міського самоврядування. Не зважаючи на значну політичну цензуру та специфічні умови розвитку історичної галузі дослідникам вдалось розкривати проблеми не тільки розвитку Російської імперії, а і зокрема південноукраїнської її частини.

Окрім радянських науковців, варті уваги праці дослідників з числа Української діаспори, зокрема Н. Полонська-Василенко, що наголошувала на історичній приналежності Причорномор'я саме до України [3, с. 116-126]

Третій етап розвитку пов'язаний з розпадом Радянського Союзу та утворенням незалежної України. Це призвело до активного вивчення істориками різних наукових питань, без будь-якої політичної цензури.

Зокрема варто виділити таких дослідників як: О. Коника [4, с. 104-121], робота якого була присвячена діяльності Державної Думи Російської імперії, і цікава тим, що на її основі вдалося підрахувати кількісний склад депутатів від муніципалітетів Південної України, О. Данильченка [5, с. 3-28], який досліджував етнічну складову Півдня України та міжнародні зв'язки жителів регіону та О. Черемісіна [6, с. 32-396], який займався вирішенням питань законодавчої бази, бюджетної політики, господарства, соціального

життя міського населення та індустріалізації у контексті самоврядних органів Півдня України кінця XVIII – поч. XX ст.

Розробки періоду Незалежності пов'язані з трендом переосмислення історії України та глибинними пошуками історії українського державотворення. У цей період історію самоврядування було розділено на періоди: 1785-1870 рр. та 1870-1917 рр.

Державницька теорія місцевого самоврядування – це теорія, яка визнає державу як основний суб'єкт місцевого самоврядування. Одним із перших хто звернув свою увагу на самоврядні органи був французький політичний філософ та юрист Алексі де Токвіль. Він розглядав місцеве самоврядування як засіб для захисту від централізованої влади та збереження політичної свободи. Його праця стала класичним джерелом для вивчення місцевого самоврядування та демократії в цілому[7, С.135].

Концепція місцевого самоврядування розвивалася в різних напрямках. Державницька теорія розглядає місцеве самоврядування як один зі способів державного управління на місцях. У цьому підході місцеве самоврядування розглядається як форма децентралізації влади на місцевому рівні, відмінною від громадянської концепції. Згідно з цим підходом, місцеві органи вбачаються як агенти держави, що виражають її волю через виборні органи.

Після реформи самоврядування у 1870 році, яка проводилась з позиції самоврядної теорії міського самоврядування, що призвело до певного послаблення адміністративного контролю з боку держави, але і не до повноцінної автономії органів самоврядування. Крім того зберігалось протистояння між державними органами та самоврядуванням земств та міст. Саме через цю непослідовність реформа не була успішною та злагодженою в діяльності міських управ та дум, і вже в 1892 році з'явиться «контрреформа», яка спробує змінити ситуацію з місцевим самоврядуванням.

Робота над помилками почалася ще в 80-х рр. XIX ст. та значно посилилась після затвердження у 1890 році Земського положення. Запровадження міського положення 1892 року відбувалось поступово.

До міського самоврядування згідно з Положенням 1892 року відносились Міська дума та Міська управа. Голова міської думи та гласні обирались строком на 4 роки. Кількість гласних залежала від числа виборців. Натомість управа складалась з міського голови та двох членів.

Губернатор у встановленому порядку затверджував обов'язкові для містян постанови та видавав їх. Окрім цього міські очільники та їх помічники вважались державними службовцями.

До виборців допускалися як фізичні так і юридичні особи, постанови що урегульовували порядок міських депутатів збільшували контроль з боку держави, у порівнянні з Положенням 1870 року. Значних змін зазнав майновий ценз, котрий був значно підвищений, що призвело до скорочення кількості виборців у 2-3, а інколи і до 5-10 разів.

Реформа 1892 року позбавила виборних прав дрібну буржуазію, натомість посилила позиції власників нерухомості. На Півдні України спостерігалась тенденція втрати зацікавленості місцевими локальною політикою – що призводило до втрати авторитету муніципальною владою. Згідно статистики лише у м. Миколаєві за період 1873-1896 років накопичились 60 заяв про відмову брати участь у виборах[6, с.247].

За постановами Положення 1892 року посилюється відповідальність за прийняті рішення з боку міських дум. Це можна трактувати бажанням держави активніше контролювати самоврядування.

У результаті реформи, фінансова самостійність міст була значно обмежена. Права дум у питанні формування бюджету були обмежені. Присутствіє з міських справ, що виконувало по суті функції адміністративного нагляду, мало право вносити зміни в бюджетну політику міста, зокрема – збільшувати обсяг витрат і прибутків. Варто зазначити, що законодавство дореформеного періоду не дозволяло такого втручання. Повноваження казенних палат як основного органу фінансового управління в губерніях також значно розширилися. Реформи 1880-90-х років змінили їх

функції з виключно облікових на обліково-податкові, що обмежило самостійність самоврядування.

Органи самоврядування, за законом, не могли не приймати внесені Присутствієм зміни. Однак на законодавчому рівні процес розгляду бюджетних питань ускладнювався бюрократичними процедурами, які займали кілька місяців і не гарантували повної фінансової самостійності. На затвердження кошторисів необхідно було отримати згоду губернаторів. Такий бюрократичний підхід до процесу формування бюджетів спричинив його повільність та формалізм.

Права міських органів самоврядування у справі оподаткування не були досконалими навіть за Положенням 1870 року, хоча держава згідно з Положенням встановлювала тільки основні податки, а решта питань залишилася на розсуд муніципалітетів [8, с. 820–839]. А у 1892 році вже відмовились від такого підходу на користь більш складової системи. З цього моменту муніципальні податки встановлювалися за поданням місцевих органів влади адміністративним установам губернії, які згодом надсилали документи до Міністерства внутрішніх справ для узгодження з Міністерством фінансів, окрім цього тільки губернатори мали право звільнити містян від оцінного податку.

Таким чином можна зробити висновок, що реформа 1892 року призвела до значного посилення адміністративного контролю за діяльністю органів місцевого самоврядування, в порівнянні з Положенням 1870 року. Це явище можна розглядати як бачення царською владою органів самоврядування у ролі найнижчої ланки державної влади, що вказує на домінування в цей час найнижчої ланки державної влади, що вказує на домінування в цей час державницької теорії самоврядування. Безумовно, реформа призвела до збільшення контролю над органами самоврядування з боку держави, що призвело до їх функціонування у визначених адміністрацією рамках.

Розвиток та функціонування органів міського самоврядування на території Російської імперії, зокрема і на Півдні України, при погляді на них

через призму державницької теорії показало досить неоднозначні результати. Як можна побачити, реформи проведені і в 1870 році так і в 1892 році є продовженням державної політики та спробою впливу на становище міста з боку держави. Зокрема різниця між тими чи іншими реформами у сфері міського самоврядування визначалась у більшому чи меншому тиску державної адміністрації на органи самоврядування, однак про автономність та незалежність останніх – говорити не доводиться. В цілому ж як і «ліберальна» реформа 1870 року так і «контрреформа» 1892 року були відображенням політичної ситуації на момент їх провадження у імперії, що у свою чергу ще раз підтверджує залежність міського управління російської імперії від влади, а значить і функціонування його у межах державницької теорії самоврядування.

Список використаних джерел:

1. Городовое положение 11 июня 1892 г. Полное собрание законов Российской империи. Собр. 3. СПб: Тип. 2 отд. Е. И. В. Канцелярии, 1893. Т. XII. С. 430–456
2. Градовский А. Д. Начала русского государственного права: собрание сочинений. СПб.: Типо-литогр. М. П. Фроловой, 1904. Т. 9. Ч. 3. 628 с.
3. Полонська-Василенко Н. Д. Заселення Південної України в половині XVIII ст. (1734–1775). Мюнхен: Український вільний університет, 1960. Ч. 2. Заселення Новоросійської губернії.
4. Коник О. О. Депутати Державної Думи Російської імперії від губерній Наддніпрянської України (1906–1917 рр.): монографія. ред. С. І. Світленко. Дніпропетровськ: Герда, 2013. 454 с.
5. Данильченко О. П. Етнічні групи півдня України: економічне та соціально-політичне становище на початку 20-х рр. XX ст. Київ, 1993. С. 59

6. Черемісін О. В. Міське самоврядування на Півдні України в 1785–1917 рр. Херсон: «Олді-плюс», 2017. 581 с.

7. Стешенко Л. С. Витоки державницької теорії місцевого. Державне будівництво та місцеве самоврядування. 2016. Вип. 31. С. 133–146

8. Городовое положение 16 июня 1870 г. Полное собрание законов Российской империи. СПб.: Тип. 2 отд. Е. И. В. Канцелярии, 1873. Собр. 2. Т. XXXXV. Отд. 1. С. 820–839

УДК: 94 (620)

Дар'я ВДОВИЧЕНКО,

здобувачка 3 курсу спеціальності 014 Середня освіта, спеціалізації 014.03
Історія Херсонського державного університету, м. Івано-Франківськ,
науковий керівник: Михайленко Г., к.іст.н., доцентка

МААТ ТА ОБРАЗ СВІТУ У ЄГИПЕТСЬКИХ КОСМОЛОГІЧНИХ ВІРУВАННЯХ

***Анотація.** Стаття розглядає концепцію «маат» в єгипетській культурі і релігії, її вплив на вірування, космологію та сприйняття часу. З'ясовуються ролі фараонів, богів і природних явищ у підтримці маату та стабільності всесвіту.*

***Ключові слова:** маат, єгипетська культура, релігія, космологія, час, фараон.*

У світі, де культурні та релігійні традиції мають значний вплив на сприйняття суспільства, розуміння концепції «маат» в давньоєгипетській культурі стає ключовим для аналізу її впливу на сучасні переконання та цінності. Актуальність даної статті зумовлена потребою розуміти історичні та культурні аспекти давнього Єгипту, а також їхній вплив на формування сучасного світогляду. Розкриття поняття «маат» дозволяє краще зрозуміти основні принципи, що лежать в основі єгипетської культури та релігії, які мають значний інтерес для дослідження в сучасному контексті.